

Micro-ethiek in en van praktijken

Dierenwelzijn is verbonden met morele praktijken. Praktijken die soms lastig te veranderen zijn.

Micro-ethiek kan het proces versnellen.

Vincent Pompe,
Toegepaste Filosofie Wageningen UR

Tijden veranderen. Het ooit simpel houden van productiedieren is nu behoedzaam opereren in een complexe samenleving met een diversiteit aan perspectieven, visies en opvattingen over wat goede veehouderij inhoudt. Dierenwelzijn is daarin een centraal thema met zijn eigen complexiteit. Bekend is dat in de wetenschap verschillende opvattingen bestaan over wat onder dierenwelzijn verstaan moet worden, wat de juiste welzijnsparementen zijn en hoe het te toetsen. Minder besproken is de relatie die dierenwelzijn heeft met andere waarden en praktijken. De mogelijkheden om welzijn te optimaliseren wordt sterk beïnvloed door economische welvaart, voedselveiligheid, de werkomstandigheden van de veehouder, draagkracht van het milieu en de bescherming van flora en fauna. Dierenwelzijn is steeds minder een losstaand belang en meer een element van een mozaïek van waarden en daarmee van verschillende praktijken. De veehouder, de wetenschapper, de wetgever, de dierenarts, de milieubtenaar, de veevoederproducent, de dierenbeschermers, de slachterij, de supermarkt en de consument zijn van invloed op hoe het dier gehouden wordt.

Micro-ethiek

Binnen deze mozaïek van waarden en praktijken ontstaan vaak conflicten: hogere bezettingsgraad leidt niet alleen tot meer winst maar ook tot meer dierenleed en grotere milieuproblemen; preventieve gezondheidszorg middels antibiotica levert minder zieke dieren op die meer produceren, maar kan de gezondheid van de mens in gevaar brengen. Dit zijn ethische kwesties waarbij helaas de 'klassieke' macro-ethiek, die werkt vanuit principes als respect voor autonomie en natuurlijkheid, geen schade berokkenen, wel doen en rechtvaardigheid, ons niet zoveel verder kan helpen omdat zij te algemeen en te rationeel

is. Waardeconflicten als groepsagressie tegen nieuw geïntroduceerde zeugen versus efficiënte bedrijfsvoering door open plaatsen in de groep op te vullen, laten zich niet door het toepassen van ethische principes oplossen. Ethische kwesties vinden plaats in specifieke situaties waarin complexe waardeconflicten zich voordoen en waarbij de 'oplossing' maatwerk is. Een alternatief is de micro-ethiek die niet zozeer kijkt naar principes, maar naar de verschillende praktijken, vol met haar eigen gebruiken, gewoontes en sociale relaties. In ethische kwesties spelen ervaringen, houding, cultuur, denkader en esthetiek een grotere rol dan dilemma's en wetenschappelijke of filosofische argumenten. Argumenten kunnen krachtige instrumenten zijn maar door de rationalistische helderheid geven zij vaak een simplistische versie van de werkelijkheid weer. Ervaringen zijn diffuser maar wel veel rijker. Het verschil tussen argumenten en ervaringen is die tussen redeneren en verhalen vertellen. Het zijn nu juist de verhalen uit de praktijk die de mozaïek van waarden blootleggen met niet alleen de conflicten maar ook met mogelijkheden voor verandering. Verandering van de praktijk naar beter dierenwelzijn is micro-ethisch omdat het gaat om het omgaan met waardeconflicten en het integreren van verschillende praktijken.

De morele werkplaats

De praktijk is altijd dynamisch omdat waarden nooit gefixeerd zijn. In de verschillende interpretaties van waarden zitten alternatieve betekenissen verscholen die alternatieve visies kunnen voortbrengen waarmee in de praktijk geëxperimenteerd kan worden. De theorie kan de praktijk nooit veranderen, dialoog en experimenteren wel. In een pluralistische wereld hebben verschillende partijen diverse visies. Iedere betrokkene heeft zijn eigen kijk op de werkelijkheid en zijn eigen waardepatroon. Het komen

tot verandering ligt in het fuseren van verschillende werkelijkheden en het creëren van nieuwe situaties. In een 'morele werkplaats' worden de volgende zaken uitgewerkt:

1. Mozaïek van waarden en praktijken ontvouwen. Het optekenen van praktijkervaring: wat men nastreeft en welke conflicten en belemmeringen zich daarbij voordoen. Verhalen over bijvoorbeeld kwaliteit van het veevoer, schaalvergroting en zorg, verplaatsen van dieren, stalklimaat, leggen waardepatronen en relaties met betrokkenen bloot. Maar ook de economische en wettelijke beperkingen.
2. Doelen stellen. Het schetsen van een gewenste en enigszins realiseerbare situatie voor alle betrokkenen waarbij het probleem zich niet meer voordoet, bijvoorbeeld verbeterende productie met minder antibiotica. Hierbij is het vergelijken van andere praktijken een handige methode om ideeën op te doen, bijvoorbeeld door biologisch veehouderij en innovaties binnen de industriële praktijk naast elkaar te leggen.
3. Scenario's schrijven. Het zoeken naar wegen om het gestelde doel te realiseren. Het schetsen van alternatieven en die te verbinden in een script. Scenario's omarmen zowel geniale als domme ideeën, omdat wat nu is kan morgen anders zijn. Middels het schrijven kan bijvoorbeeld creatieve ruimte geschapen worden tussen regelgeving en marktprijs zoals het bedrijfsleven dat doet met productontwikkeling.
4. Scenario's uittesten. Denkbeeldig nagaan wat de gevolgen zijn als het script wordt uitgevoerd. De wetenschap kan hierbij aannames testen en technologie, op papier, ontwikkelen, zoals een nieuw gecomputeerd zorgsysteem of robuuste rassen.
5. Implementeren van scenario's. Successen en tegenvallers noteren en die laatste bij stap 1 weer in het proces stoppen.

Actief en creatief

Voordelen van deze aanpak zijn dat praktijk-

ACTIEF LEREN

Praktijkervaring bij elkaar brengen kan zorgen voor een actief en creatief leerproces.

Foto: Wageningen UR Livestock Research

ervaringen bij elkaar worden gebracht in een actief en creatief leerproces, waarbij een heel thema en niet alleen knelpunten centraal staat. Hierbij worden alternatieven niet aangedragen maar ontdekt. Het proces begint en eindigt bij ervaring en levert daardoor geen tekentafelproducten af. Doordat nieuwe ideeën voortkomen uit ervaringen is de stap naar implementatie klein. In de morele werkplaats is de rol van de ethicus die van procesbegeleider en van inhoudelijk deskundige. Het laatste omdat hij waarde goed kan herkennen, verwoorden en alternatieve benaderingen kan aangeven.

Er zijn al verschillende projecten in de veehouderij die op dynamische en creatieve wijze praktijken met elkaar verbinden. Maar weinige stellen de ervaringswereld centraal en focussen op het mozaïek van waarden, om daarin te experimenteren met gecreëerde alternatieve betekenissen. Micro-ethiek kan daarom veranderingsprocessen versnellen.

Ethiek in het onderzoek

Dit artikel is een neerslag van het onderzoeksproject Ethical Room for Manoeuvre (ERM) van de vakgroep Toegepaste Filosofie (WUR). ERM heeft de volgende uitgangspunten:

- Micro-ethiek is meer een constant leerproces binnen en tussen praktijken dan het toepassen van principes.
- In praktijken spelen taal, esthetiek en cultuur net zo'n belangrijke rol als kennis, argumenten en vaardigheden.
- Waarden zijn dynamisch en met elkaar verbonden en geven inhoud aan praktijken
- Ruimte is naast een 'ontmoetingsplaats' voor dialoog ook een werkplaats voor verkenning, identiteitsvorming, experimenten en groei naar een 'betere' praktijk.

Contact

Vincent Pompe
telefoon: 058 -2846320
e-mail: vincent.pompe@wur.nl

Dit onderzoek is uitgevoerd binnen het Beleidsondersteunend onderzoek in het kader van LNV-programma BO-07-011 Dierenwelzijn, projectnummer 002.